

Archeologienota

Voorde (Ninove) - Brakelsesteenweg

Jordi Bruggeman en Vincent Smet

Temse
2017

Colofon

Rapporten van het archeologisch onderzoeksbureau All-Archeo bvba

All-Archeo bvba
Laagstraat 12
9140 TEMSE

Wettelijk depot nummer
D/2017/12.807/74

© All-Archeo bvba

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en /of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de opdrachtgever.

All-Archeo bvba aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

Inhoudsopgave

1	Inleiding	4
2	Verslag resultaten bureauonderzoek	5
2.1	Administratieve gegevens	5
2.2	Archeologische voorkennis	7
2.3	Onderzoeksopdracht	7
2.3.1	Vraagstelling en randvoorwaarden	7
2.3.2	Beschrijving geplande werken.....	7
2.3.3	Werkwijze	10
2.4	Assessmentrapport	10
2.4.1	Landschappelijke ligging van het onderzochte gebied.....	10
2.4.2	Historische beschrijving van het onderzochte gebied	17
2.4.3	Het onderzochte gebied in zijn archeologisch kader	22
2.4.4	Interpretatie van het onderzochte gebied en synthese.....	24
2.4.5	Afweging noodzaak verder vooronderzoek	25
3	Samenvatting.....	26
4	Bibliografie	27
4.1	Publicaties	27
4.2	Websites	27
5	Bijlagen	28
5.1	Archeologische periodes	28
5.2	Plannenlijst	28
5.3	Fotolijst.....	29

1 Inleiding

De archeologienota werd opgemaakt naar aanleiding van de aanvraag van een verkavelingsvergunning waarbij de totale oppervlakte van de kadastrale percelen waarop de vergunning betrekking heeft 3000 m² of meer bedraagt en waarbij de percelen helemaal buiten de archeologische zones liggen, opgenomen in de vastgestelde inventaris van archeologische zones,¹ zoals bepaald in artikel 5.4.2 van het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013. Het onderzoeksgebied valt niet binnen een beschermde archeologische site, noch binnen een gebied waar geen archeologisch erfgoed te verwachten valt.²

Alle coördinaten die weergegeven worden, zijn uitgedrukt in Lambert 72, tenzij anders vermeld.

De uitvoering van vooronderzoek zonder ingreep in de bodem gaat steeds de uitvoering van vooronderzoek met ingreep in de bodem vooraf. Het doel van een archeologisch vooronderzoek wordt immers met een minimum aan destructie van het archeologisch erfgoed bereikt.

¹ <https://geo.onroenderfgoed.be>

² <https://geo.onroenderfgoed.be>

2 Verslag resultaten bureauonderzoek

Het doel van de archeologische bureaustudie is de aanwezigheid, aard en bewaringsomstandigheden van de archeologische monumenten te kunnen inschatten, de landschappelijke opbouw van het gebied te kennen, om de impact van de werken op het aanwezige archeologische erfgoed in te schatten en daaruit concrete aanbevelingen te formuleren voor de verdere prospectiestrategie.

2.1 Administratieve gegevens

Projectcode: 2017E188

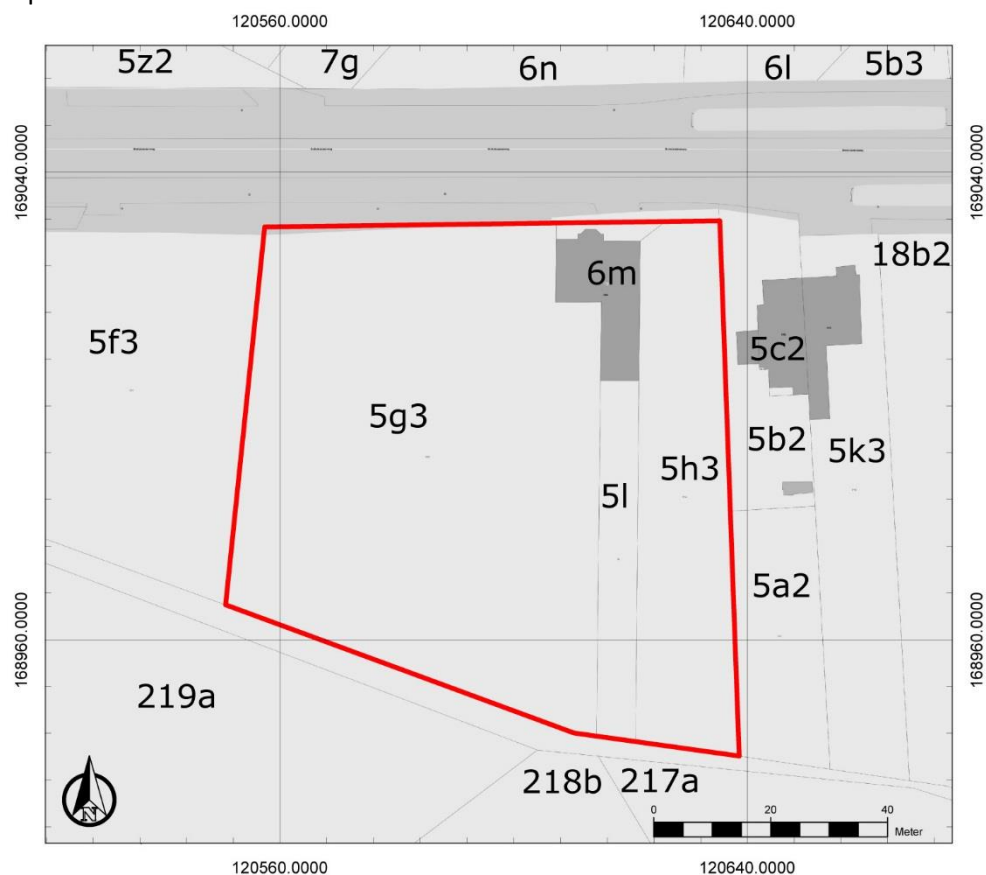
Erkend archeoloog: All-Archeo bvba, OE/ERK/Archeoloog/2015/00018

Locatie (provincie, gemeente, deelgemeente, adres, toponiem): Oost-Vlaanderen, Ninove, Voorde, Brakelsesteenweg, Bouchaute

Bounding box x/y Lambert 72 coördinaten:

- 120557, 169031
- 120551, 168966
- 120639, 168940
- 120635, 169032

Kadastraal plan:

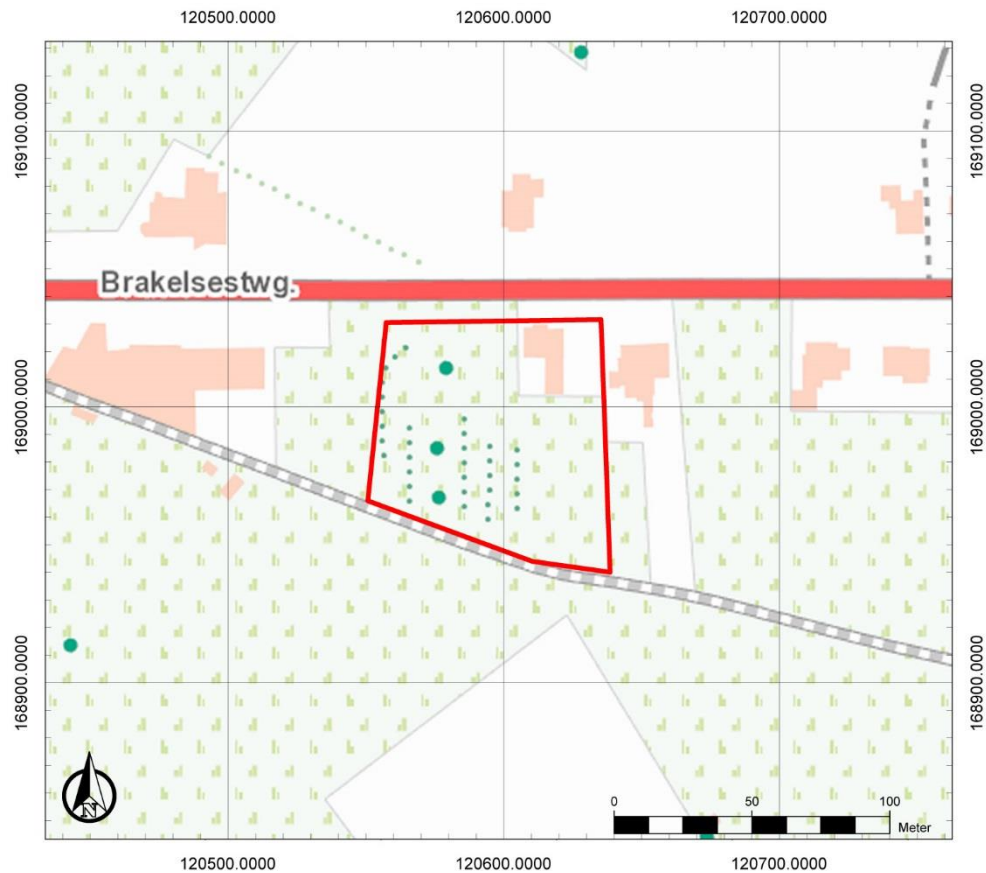

Figuur 1: Kadasterplan met aanduiding van het onderzoeksgebied in rood (www.geopunt.be)

Kadastrale percelen: Voorde, Afdeling 10, sectie B, nummers 5g3, 5h3, 5l, 6m

Oppervlakte onderzoeksgebied: ca. 6830 m²

Topografische kaart:

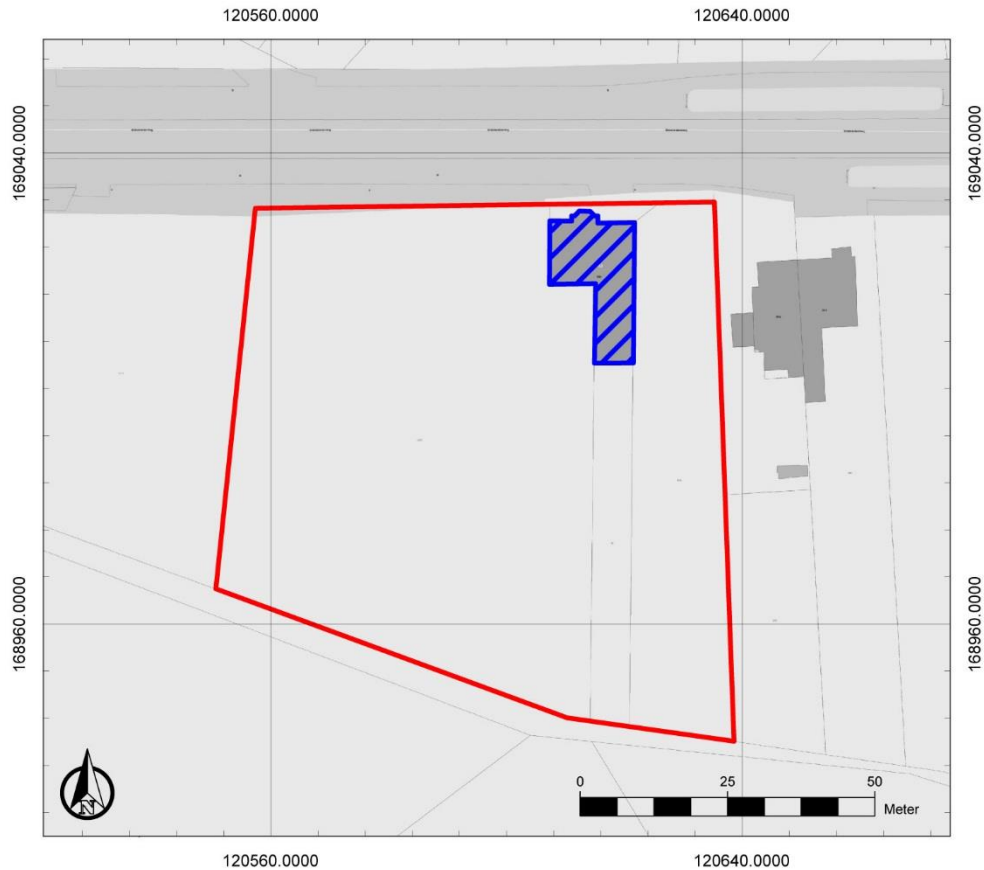

Figuur 2: Topografische kaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (<https://www.dov.vlaanderen.be>)

Begin- en einddatum uitvoering onderzoek: 22/05/2017 – 30/05/2017

Relevante termen uit de thesauri bij de Inventaris Onroerend Erfgoed: bureauonderzoek, steentijd, metaaltijden, Romeinse tijd, middeleeuwen, nieuwe tijd, akkerland, grasland

Verstoorde zones: Er bevindt zich een woning ter hoogte van het onderzoeksgebied (Figuur 3). Er kan verondersteld worden dat de realisatie ervan enige impact heeft gehad op het archeologisch bodemarchief. De aard en de omvang van deze verstoring is echter niet gekend.

Figuur 3: Verstoringkaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (rood) en de gekende verstoring (blauw)

2.2 Archeologische voorkennis

Niet van toepassing.

2.3 Onderzoeksopdracht

2.3.1 Vraagstelling en randvoorwaarden

Naar aanleiding van de geplande werken ter hoogte van het onderzoeksterrein werd een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd. Hierbij staat de vraag centraal wat de impact zal zijn van de geplande werken op het archeologisch bodemarchief. Op basis daarvan wordt een afweging gemaakt of verder archeologisch onderzoek met ingreep in de bodem nodig is.

Volgende onderzoeksvragen worden behandeld:

- Welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen over het archeologisch potentieel van het terrein?
- Wat is de landschapshistoriek en de gebruiksevolutie van het terrein?
- Wat is de impact van de geplande werken?

Randvoorwaarden: een zone van ca. 2700 m² wordt buiten de verkaveling gesloten (Figuur 4).

2.3.2 Beschrijving geplande werken

Op het terrein zal een verkaveling gerealiseerd worden, bestaande uit 7 loten voor eengezinswoningen (Figuur 4). Deze loten hebben een gezamenlijke oppervlakte van ca. 4130 m². Een lot (lot 8), (ca. 2700 m²) dat agrarisch gebied vormt, wordt uit de verkaveling gesloten. Het project wordt ingeplant volgens de vorm van het terrein. Nutsleidingen worden aangelegd langs de

wegenis. De aanleg van woningen betekent vermoedelijk een verstoring van ca. 50 à 80 cm diepte. Dit betekent plaatselijk een grotere verstoringsdiepte. In het voorontwerp zijn er geen kelders voorzien, maar de woningen mogen echter onderkelderde worden. De voorziene funderingen zijn van het type algemene funderingsplaat met vorstranden, maar kan nog wijzigen in functie van het resultaat van de toekomstige stabiliteitsstudie. De exacte funderingsdiepte en -techniek van de geplande infrastructuur ligt in deze fase dus nog niet vast.

De locatie van bijvoorbeeld vorstranden, regenwaterputten en huisaansluitingen, die de verstoringsdiepte van de eengezinswoningen overschrijden, liggen in het kader van de verkaveling nog niet vast. Ook zijn er indirecte factoren zoals compactie bij de werfingrepen, die een invloed op het aanwezige bodemarchief hebben.

PLAN VERKAVELINGSONTWERP

NINOVE Afdeling 10 (Voorde) Sectie B perceel 5g3, 5l, 5h3 en 6m

SCHAAL 1/500

LEGENDE

- Bestaande bebouwing
- Asfaltverharding
- Bouwzone (max. bebouwbaar oppervlak)
- Inspectieput bestaande riolering
- As van de weg
- Bestaande hoofdriolering
- Telenet nutskast
- Bestaande straatkolk
- Openbare verlichtingspaal
- Brandkraan
- Sleutelmond watermaatschappij
- Houten reflectorpaaltje
- Betonnen paalsteen openbaar domein
- Fruitboom
- Hoogtepunt bestaande maaiveld (m TAW)
- Verkavelingsgrens

Opgemaakt op 20 januari 2017 door:

LANDMEETBURO LIEVENS

nr. Tableau landmeters RPLAN160025
Ing. Frederik Lievens, landmeter-expert
beëdigd voor de rechtbank van Eerste Aanleg te Brugge
Huideveldstraat 72, 9550 Sint-Antelinks (Herzele)
Tel: 054/240115 GSM: 0476/984489
landmeterlievens@telenet.be

DIT PLAN KAN NIET GEBRUIKT WORDEN BIJ EIGENDOMSOVERDRACHT!

Alle oppervlakten en maataanduidingen op het plan zijn grafisch bepaald en enkel gegeven ten titel van inlichting.

De juiste oppervlakten en maten van de afzonderlijke loten zullen bepaald worden door Landmeetburo Lievens na goedkeuring van het verkavelingsontwerp.

WOONGEBIED MET LANDELIJK KARAKTER
LANDSCHAPPELIJK WAARDEVOL AGRARISCH GEBIED

LOT 8
±2700m²
BUITEN DE VERKAVELING GESLOTEN

Perceel 5 F/3
Neckebroek Erik
Brakelsesteenweg 554
9400 Ninove

Perceel 5 C/2
Van Lieferinge Cyriel
Brakelsesteenweg 542
9400 Ninove

Perceel 5 B/2
Van Lieferinge Cyriel
Brakelsesteenweg 542
9400 Ninove

Perceel 5 A/2
Van Lieferinge Cyriel
Brakelsesteenweg 542
9400 Ninove

Figuur 4: Ontwerpplan (Landmeetbureau Lievens)

2.3.3 Werkwijze

Het bureauonderzoek heeft betrekking op een zone die gekenmerkt wordt door een lage densiteit aan bebouwing in het verleden. Daarom wordt bijzondere aandacht besteed aan de landschappelijke opbouw en het landgebruik van het gebied.

Voor het bureauonderzoek zijn de aardkundige gegevens online opgezocht via www.dov.vlaanderen en www.geopunt.be. De geomorfologische kaart is niet beschikbaar voor het onderzoeksgebied. Het historisch kaartmateriaal is georeferereerd geraadpleegd op www.geopunt.be.

Het belangrijkste beschikbare historisch kaartmateriaal werd geraadpleegd om de gebruiksgeschiedenis van het onderzoeksgebied van de laatste eeuwen zo goed mogelijk te kennen. Met de Villaretkaart (1746-1748), de Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden (1771-1778), het primitief kadasterplan (1829) en de Atlas der Buurtwegen (1841) worden vier momentopnames bekeken, voorafgaand aan de stafkaarten. De informatie afkomstig uit historisch kaartmateriaal kan een impact hebben op de inschatting van de kwaliteit van het eventueel aanwezige oudere bodemarchief. Beschikbare stafkaarten en luchtfoto's van het onderzoeksterrein werden geraadpleegd op www.geopunt.be en op www.cartesius.be. Ze worden enkel weergegeven in voorliggende studie wanneer ze een relevante bijdrage kunnen leveren aan de onderzoeksvragen met betrekking tot de landschapshistoriek, de gebruiksgeschiedenis van het terrein of de evolutie van de historische bebouwing.

In het kader van de vraagstelling rond het archeologisch potentieel van het terrein werden de Centrale Archeologische Inventaris en de landschapsatlas geraadpleegd. De Centrale Archeologische Inventaris is een inventaris van tot nog toe gekende archeologische vindplaatsen. Vanwege het specifieke karakter van het archeologisch erfgoed dat voor ons verborgen zit in de ondergrond, is het onmogelijk om op basis van de Centrale Archeologische Inventaris met zekerheid uitspraken te doen over de aan- of afwezigheid van archeologische sporen.

2.4 Assessmentrapport

2.4.1 Landschappelijke ligging van het onderzochte gebied

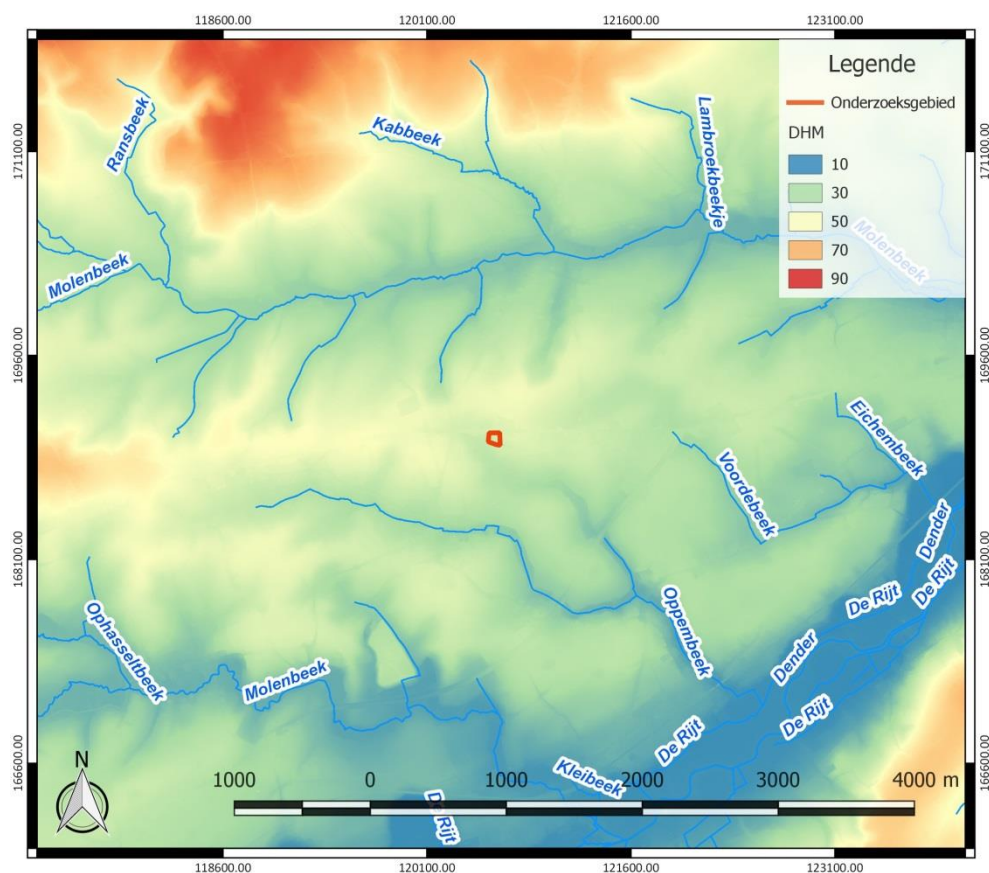
De historische dorpskern van Voorde bevindt zich op circa 800 m ten zuidwesten van het onderzoeksterrein. De historische dorpskern van Aspelare is circa 1,2 km ten noordoosten gesitueerd. Het onderzoeksterrein zit ingesloten tussen de Brakelsesteenweg in het noorden en het vroegere tracé van de steenweg (zie 2.4.2) ten zuiden. Het is in gebruik als grasland en een beperkte zone is bebouwd (Figuur 5). Volgens het gewestplan maakt het noordelijke deel van het onderzoeksgebied (zone met geplande bouwloten) deel uit van woongebieden met een landelijk karakter. Het zuiden ligt in landschappelijk waardevolle agrarische gebieden.

Het onderzoeksgebied bevindt zich in de Vlaamse Ardennen. Deze streek wordt gekenmerkt door een sterk golvend landschap dat versneden is met kleine valleien. Quasi alle valleien hebben een asymmetrisch dwarsprofiel. Het landschap is het gevolg van langdurige rivier- en hellingserosie.³ Hydrografisch maakt het onderzoeksterrein deel uit van het Denderbekken. Ten noorden van het onderzoeksterrein bevindt zich de Molenbeek (Figuur 6). De Voordebeek wordt ten oosten van het onderzoeksgebied aangetroffen. De Oppembeek bevindt zich ten zuiden van het terrein. Deze waterloop, die het dichtst bij het onderzoeksgebied gelegen is, bevindt zich op een afstand van ca. 650 m.

³ Bogemans/Van Molle 2005, 2

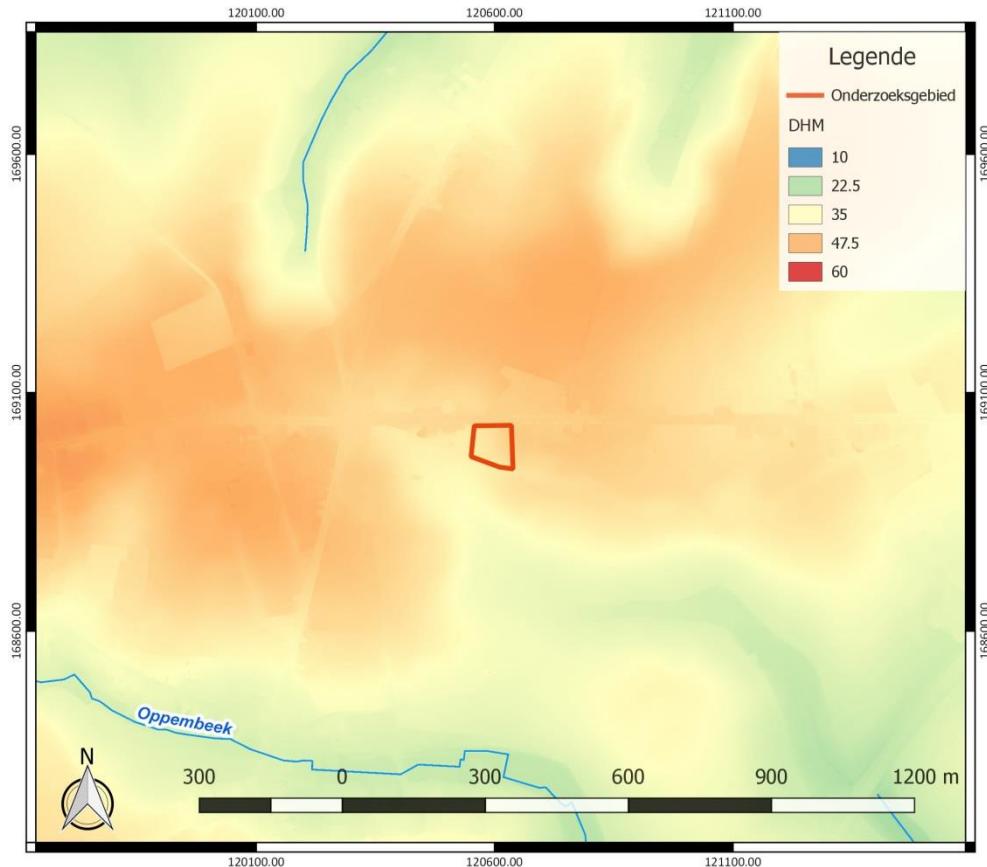

Figuur 5: Luchtfoto van 2016 met aanduiding van het onderzoeksgebied (<https://www.geopunt.be/kaart>)

Figuur 6: Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen II, DTM 1m en hydrografische kaart, met aanduiding van het onderzoeksgebied

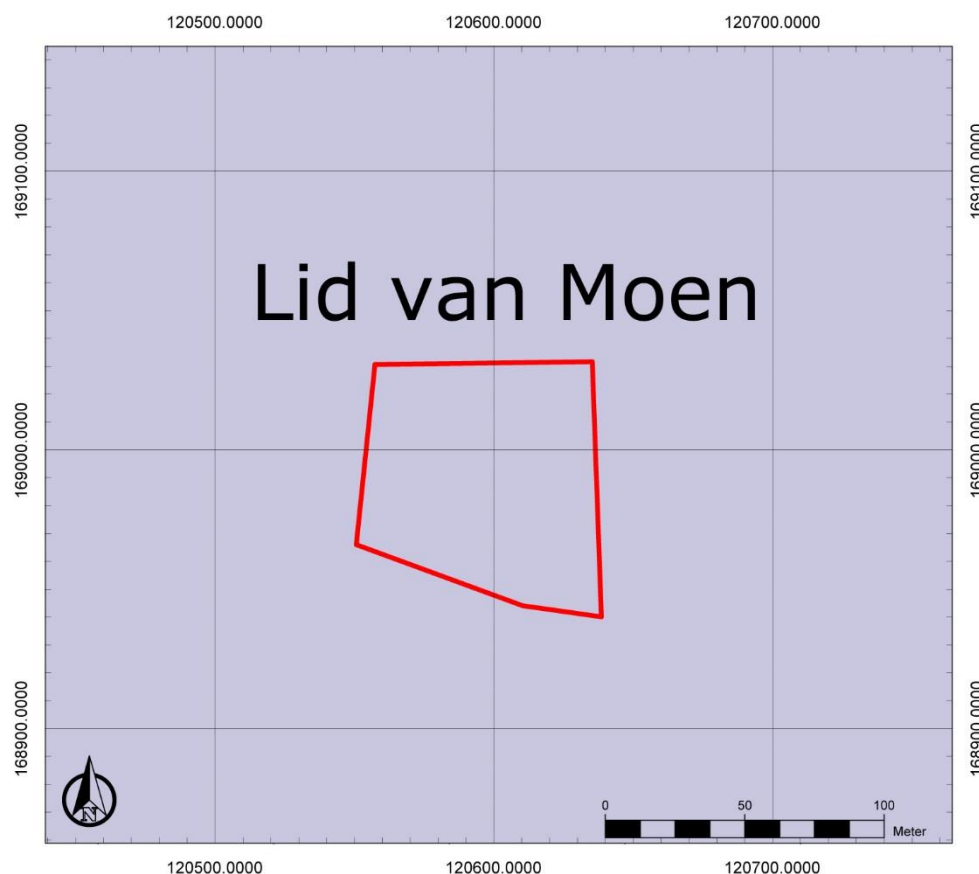
Het onderzoeksgebied is gelegen op een noordoost-zuidwest georeerde rug begrenst door de valleien van de hoger genoemde Molenbeek en Oppembeek (Figuur 6). Het terrein is gesitueerd op de zuidwestelijke flank van een oude beekinsnijding in het verlengde van een nog ten zuidoosten van het onderzoeksgebied gelegen zijloop van de Oppembeek (Figuur 7). De vroegere loop is nog duidelijk te herkennen op het digitaal hoogtemodel en in de perceelsstructuur (zie 2.4.2). Het onderzoeksterrein kent een vrij sterke helling, met een hoogte tussen 37,7 m TAW in het zuidwesten en 42,3 m TAW in het noordoosten (Figuur 8).

Figuur 7: Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen II, DTM 1m en hydrografische kaart, detail, met aanduiding van het onderzoeksgebied

Figuur 8: Hoogteverloop van noordoost naar zuidwest (www.geopunt.be/kaart)

Figuur 9: Tertiaire geologische ondergrond met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

De tertiaire ondergrond (Figuur 9) bestaat uit het Lid van Moen. Deze wordt gekenmerkt door grijze klei tot silt, die kleihoudend is of kleilagen kan bevatten. Er zijn ook *Nummulites planulatus* aanwezig.⁴ De quartairgeologische kaart (Figuur 10) geeft aan dat de ondergrond wordt gekenmerkt door eolische afzettingen van het Weichseliaan (Laat-Pleistoceen) en mogelijk het Vroeg-Holoceen, en/of hellingafzettingen van het Quartair.⁵ Ten zuidwesten van het onderzoeksgebied, ter hoogte van de valleien van de hoger genoemde waterlopen en zijrivieren, zijn deze karteereenheden mogelijk afwezig, maar zijn wel fluviatiele afzettingen aanwezig. Het gaat om jongere fluviatiele afzettingen van het Holoceen en mogelijk Tardiglaciaal (Laat-Weichseliaan) en oudere fluviatiele afzettingen van het Weichseliaan (Laat-Pleistoceen).

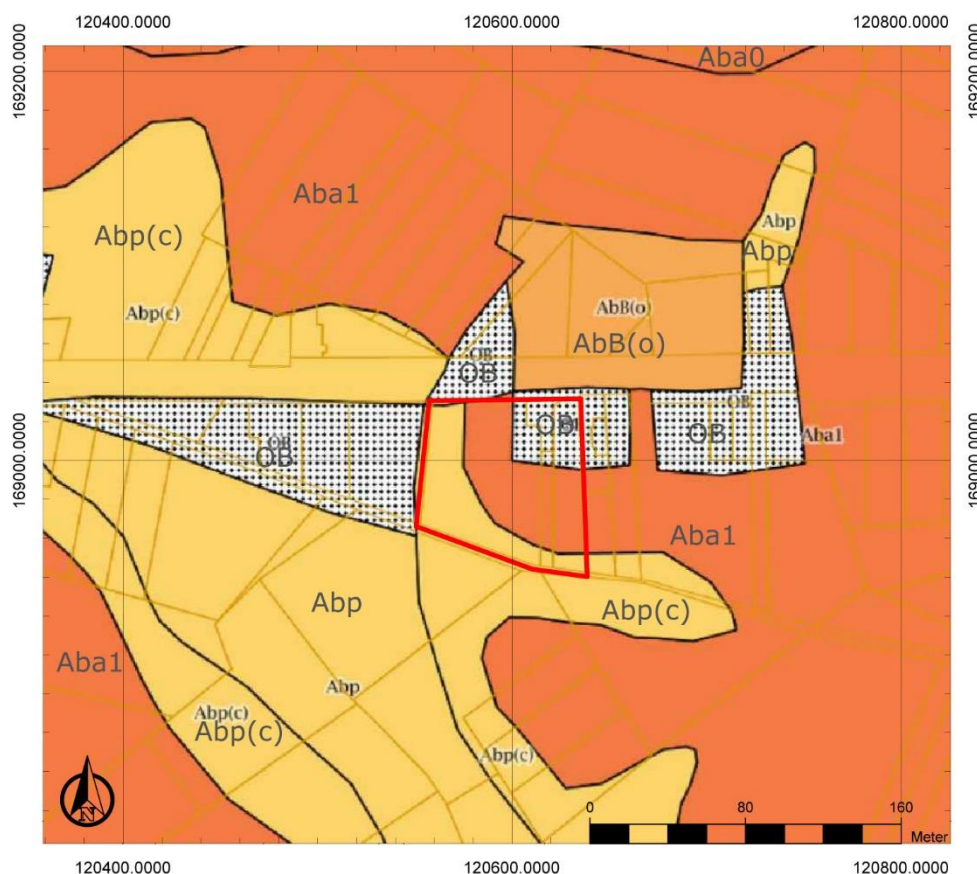
⁴ www.geopunt.be/kaart

⁵ www.geopunt.be/kaart

⁶ Louis/Sanders 1986, 40

alleen de A horizont, maar zelfs de textuur B horizont nagenoeg volledig verdwenen. De variant met antropogene invloed is ontstaan door de ontginning van het leemdek van Aba als baksteenaarde.⁷ In het westen en het zuiden van het onderzoeksterrein is een droge leembodem zonder profiel (Abp(c)) aanwezig. Een bedolven textuur B horizont bevindt zich op minder dan 80 cm diepte. Boven de Bt horizont is een colluviaal dek aanwezig.⁸ Ten westen van het onderzoeksgebied bevindt zich nog een droge leembodem zonder profiel (Abp). De bedolven textuur B horizont bevindt zich hier op een diepte tussen 80 cm en 125 cm.⁹ In het noordoosten van het onderzoeksgebied is een zone aangegeven als bebouwde zone (OB).

Figuur 12: Bodemkaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

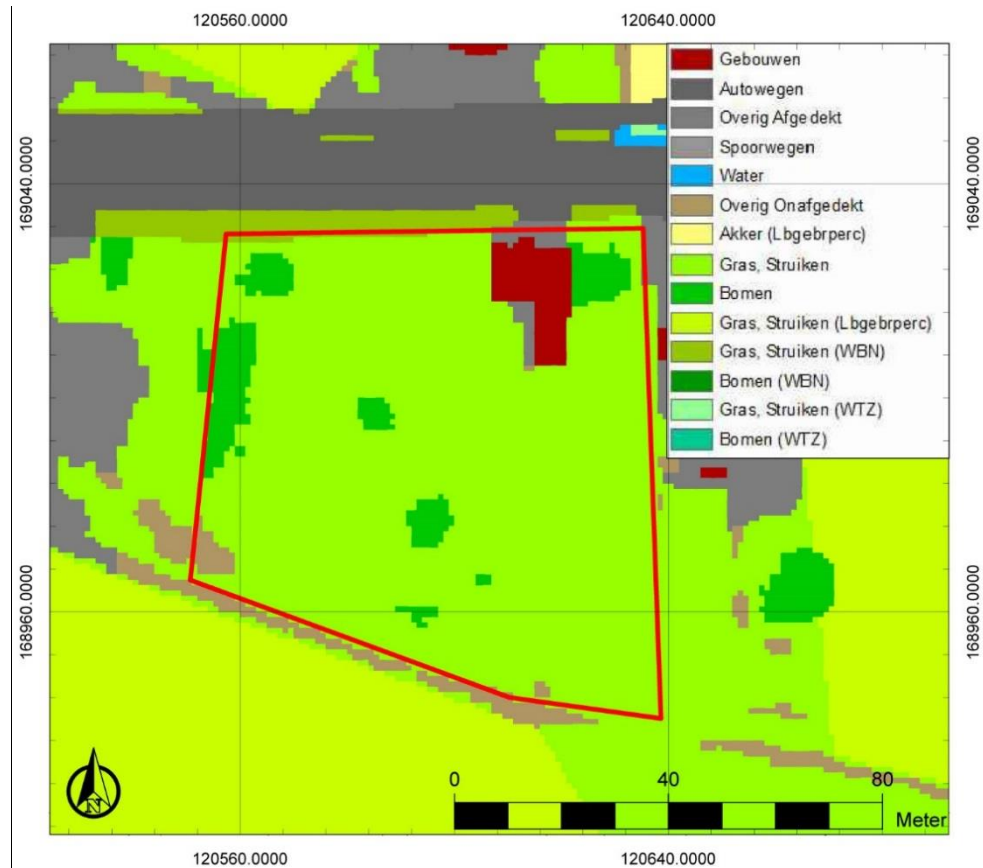
Op basis van de bodemkaart lijkt het noordoostelijke deel van het onderzoeksgebied geërodeerd, waarbij een deel van de oorspronkelijke bodemopbouw is verdwenen en het westen en zuiden – de zone die dicht bij de zijloop van de insnijding van de Oppembek ligt – net afgedekt is door colluvium. Colluvium heeft een beschermende functie voor de onderliggende bodemopbouw. Niettegenstaande dient er rekening mee gehouden te worden dat bijvoorbeeld door erosiegeulen, die later opgevuld geraakt zijn door colluvium, de onderliggende bodemopbouw toch enigszins is aangetast.

Afgaande op de bodemgebruikskaat is het onderzoeksgebied vooral begroeid met gras en struiken. Plaatselijk zijn bomen aanwezig (Figuur 13). In het noordoosten is bebouwing aanwezig, omgeven door verharding. Het onderzoeksgebied is niet ingekleurd op de potentiële bodemerosiekaart (Figuur 14). In de omgeving varieert het potentieel van zeer laag tot hoog.

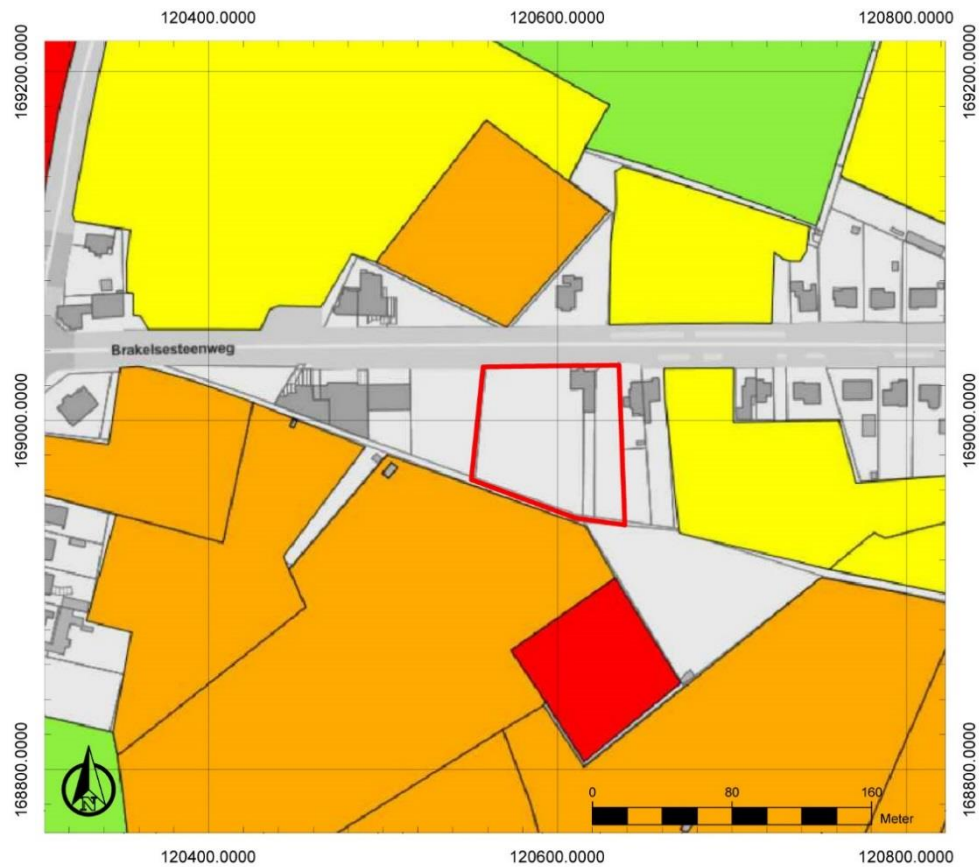
⁷ Louis/Sanders 1986, 49

⁸ Louis/Sanders 1986, 57

⁹ Louis/Sanders 1986, 57

Figuur 13: Bodemgebruikskartaal met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

Figuur 14: Potentiële bodemerosiekaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be), met groen: zeer laag, geel: laag, oranje: medium, rood: hoog

2.4.2 Historische beschrijving van het onderzochte gebied

Over de geschiedenis van Voorde in de periode voor de feodale middeleeuwen is weinig met zekerheid gekend. De oudste vermelding dateert uit de 12de eeuw. Rond de burcht van de heren van Voorde kwam een dorpskern tot ontwikkeling. Later verschoof de eigenlijke dorpskern naar de latere baan Geraardsbergen-Aalst (Ophemstraat) toe. De oudste bekende uit het geslacht van de heren van Voorde is "Zeger van Voorde" die leefde in 1202. In het begin van de 14de eeuw was de heerlijkheid van Voorde in het bezit van "Jan van Idegem". In 1428 was het eigendom van "Jan van Oostkerke" en in 1486 ging ze over in de handen van "Roeland van Wedergrate" die gehuwd was met "Katelijne van der Cameren", later opgevolgd door "Joris van der Meere", die gehuwd was met "Margareta van Wedergrate", die de heerlijkheid van haar vader had geërfd. "Joris van der Meere" was de eerste vertegenwoordiger van de familie die tot het begin van de 19de eeuw in bezit bleef van de heerlijkheid Voorde. Zo was de heerlijkheid in 1573 eigendom van "Adolf van der Meere", in 1700 van "Jacob van der Meere" en na deze "Philip-Norbert van der Meere". De laatste heer van Voorde was graaf van der Meere van Kruishoutem.¹⁰

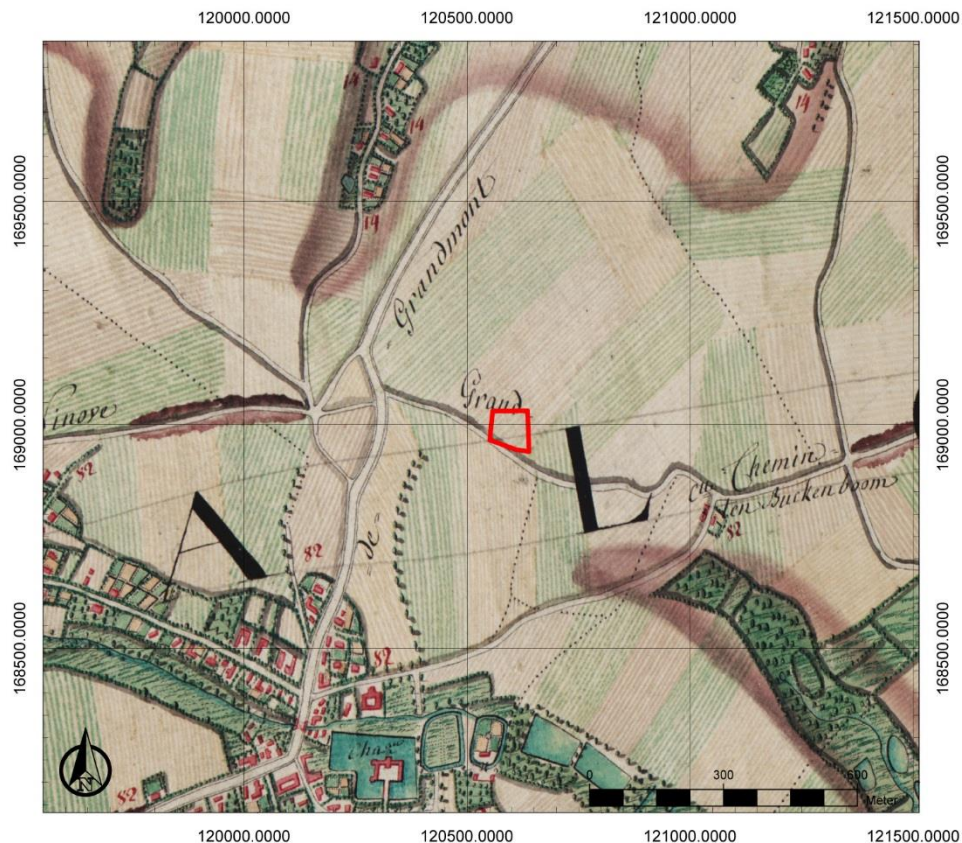

Figuur 15: Villaretkaart met aanduiding van het onderzoeksgebied

Op de zogenaamde Villaretkaart is te zien dat het onderzoeksgebied zich ten noorden van een weg bevindt, op enige afstand ten noorden van het centrum van Voorde (Figuur 15). In werkelijkheid sluit het onderzoeksgebied aan bij deze weg. Het gaat om de baan van Oudenaarde naar Ninove. De huidige Brakelsesteenweg is nog niet aanwezig. Het onderzoeksgebied is nog onbebouwd en wellicht in gebruik als akkerland. De vallei van de zijtak van de Oppembeek is duidelijk zichtbaar ten zuiden van het onderzoeksgebied.

¹⁰ <http://users.telenet.be/peter.de.clercq/voordepag.html>

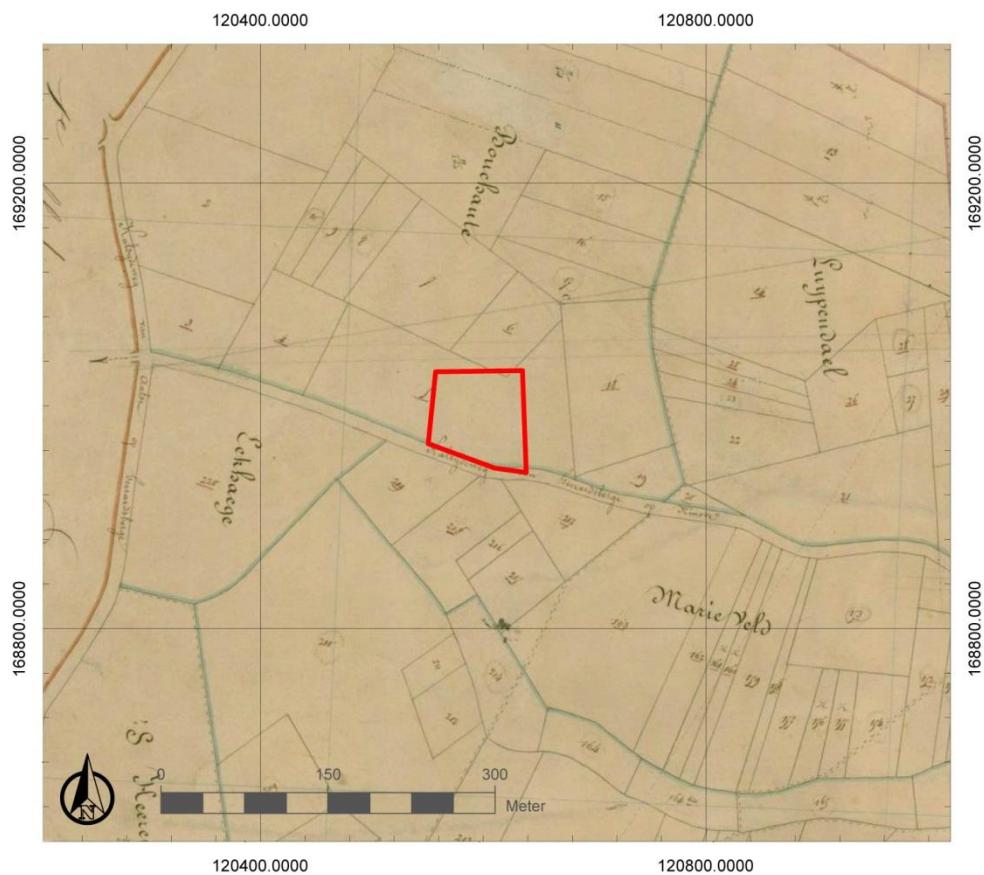
Op de Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden, opgemaakt op initiatief van graaf de Ferraris (1771-1778), wordt opnieuw aangegeven dat het onderzoeksgebied in gebruik is als akkerland, en aansluit op de baan van Oudenaarde naar Ninove. De kapel van Onze-Lieve-Vrouw ten Beukenboom, ten zuidoosten van het onderzoeksgebied, is ingeplant op een kruispunt van wegen. Naar verluidt is de kapel opgericht voor een Onze-Lieve-Vrouwbeeld, eertijds opgehangen aan een beukenboom. Huidige kapel in 1661 gebouwd op kosten van M.F. Van der Meere, heer van Voorde.¹¹ De kapel sluit zowel aan bij de baan van Oudenaarde naar Ninove, maar ook bij de aftakking naar de dorpskern van Voorde, die de weg vormt naar Geraardsbergen.

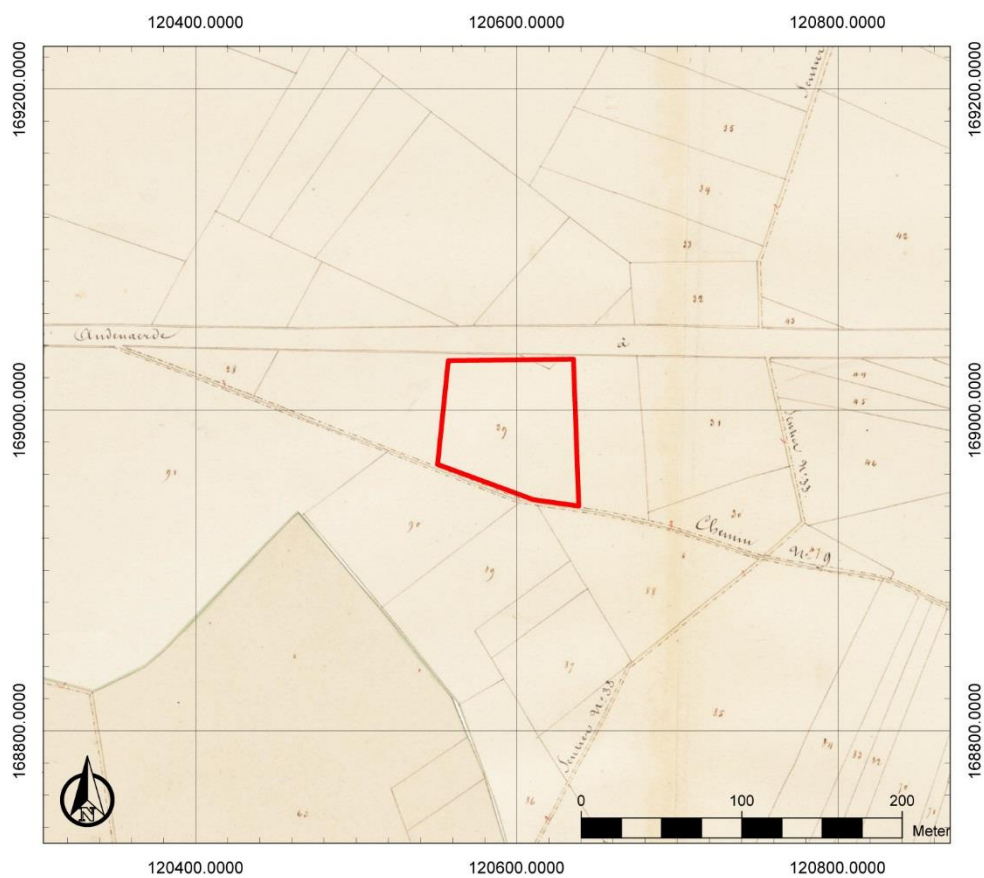
Figuur 16: Kabinetskaart der Oostenrijkse Nederlanden met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

Op het Primitief kadasterplan uit 1829 wordt de weg ten zuiden van het onderzoeksgebied benoemd als de “Katsydeweg van Geerardsberge op Ninove” (Figuur 18). Het feit dat deze weg al verhard is met kasseien, maakt zijn belang duidelijk. De velden waar het onderzoeksgebied deel van uitmaakt worden benoemd als Bouchaute. Ca. 30 m ten zuiden van het onderzoeksgebied is de ligging van de oude loop van een zijtak van de Oppembeek duidelijk.

¹¹ Agentschap Onroerend Erfgoed 2017: Kapel van Onze-Lieve-Vrouw ten Beukenboom, Inventaris Onroerend Erfgoed [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/83583> (geraadpleegd op 29 mei 2017).

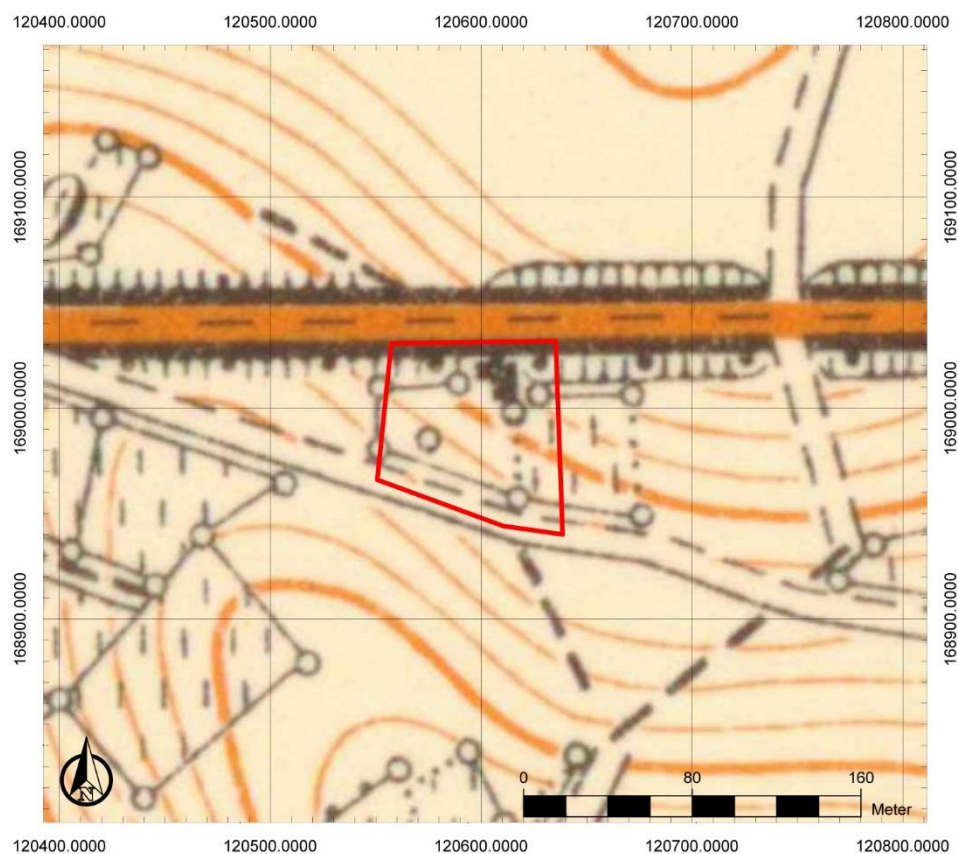

Figuur 17: Primitief kadasterplan (www.cartesius.be)

Figuur 18: Atlas der Buurtwegen met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

Op de Atlas der Buurtwegen (1841) is nog steeds geen bebouwing te zien binnen de grenzen van het onderzoeksgebied (Figuur 18). Vermoedelijk was het terrein nog steeds in gebruik als akker- of grasland. De percellering lijkt al sterk op de huidige percelering, als is deze laatste vandaag de dag sterker versnipperd. In tegenstelling tot de oudere kaarten is nu ook de Brakelsesteenweg ten noorden van het onderzoeksgebied aanwezig. Ze is de rechte trekking van de baan van Oudenaarde naar Ninove, ten zuiden van het onderzoeksgebied. De Brakelsesteenweg is dus aangelegd tussen 1829 en 1841. Een topografische kaart uit 1937 geeft duidelijk grote overeenkomsten aan met de huidige situatie ter hoogte van het onderzoeksgebied (Figuur 19). Voor het eerst is bebouwing te zien binnen de grenzen van het onderzoeksgebied. Het lijkt te gaan om de huidige bebouwing.

Figuur 19: Topografische kaart van Geraardsbergen uit 1937 (www.cartesius.be)

Een luchtfoto uit 1971 (Figuur 20) toont duidelijk dat het terrein niet langer in gebruik was als akkerland. In de plaats daarvan bestaat het gedeeltelijk uit bos. Mogelijk heeft deze aanplanting een negatieve impact gehad op het archeologisch bodemarchief. In het oosten bevinden zich een strook grasland en een gebouw in het noorden. Er is nu veel meer bebouwing aanwezig langs de Brakelsesteenweg. Een luchtfoto van 1979-1990 geeft een erg gelijkaardige situatie weer (Figuur 21). Op heden is het merendeel van de bomen opnieuw verdwenen en is de zone omgezet in grasland (Figuur 5).

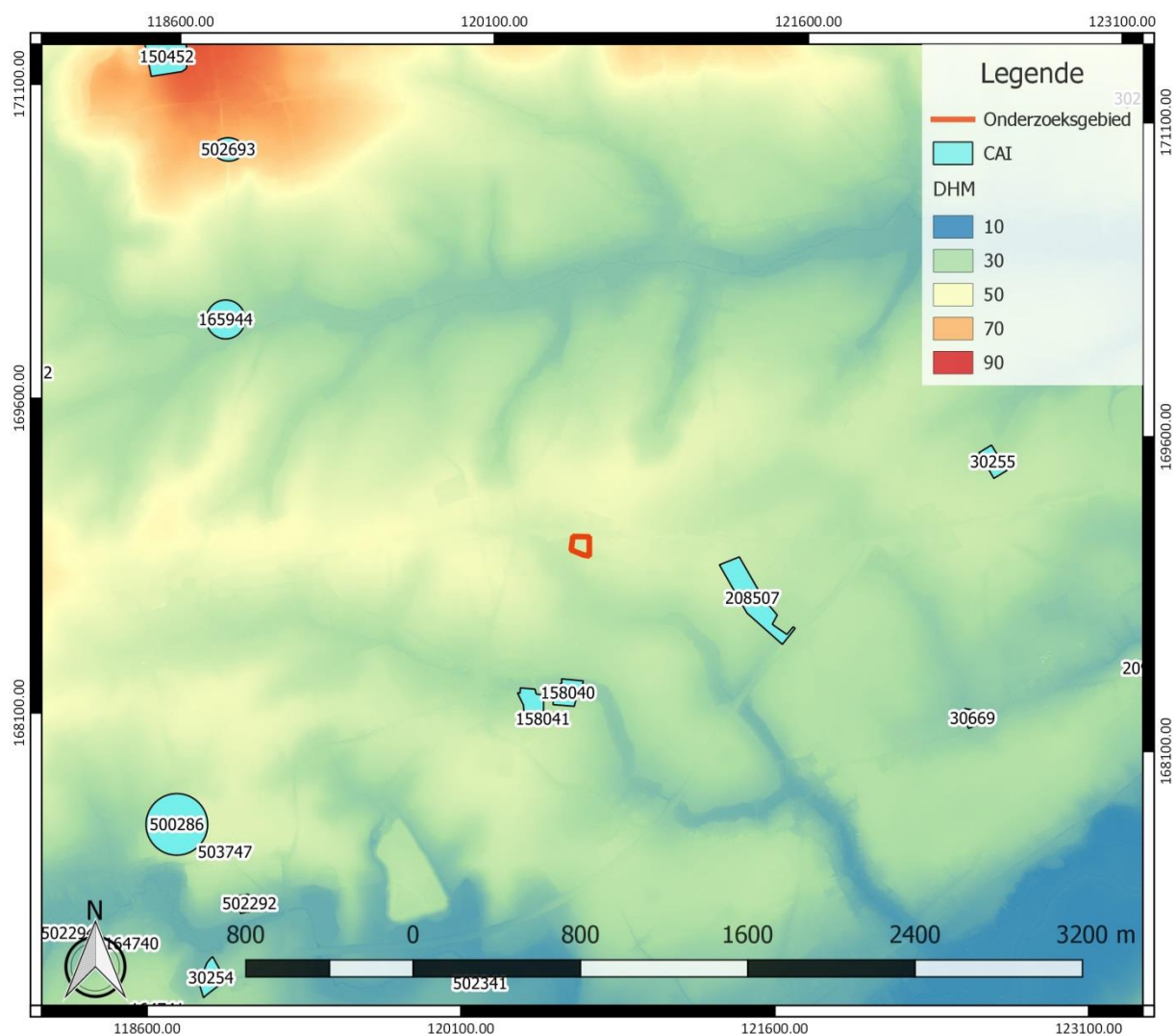
Figuur 20: Luchtfoto uit 1971 met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

Figuur 21: Luchtfoto uit 1979-1990 met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

2.4.3 Het onderzochte gebied in zijn archeologisch kader

De Centrale Archeologische Inventaris (CAI) vermeldt een aantal locaties in de omgeving van het onderzoeksgebied waar archeologische resten gekend zijn (Figuur 22). Een drietal sites bevindt zich op ca. 500 m van het onderzoeksgebied, ter hoogte van een gelijkaardige landschappelijke ligging. In de Kapittelstraat (CAI ID 208507), ten oosten van het onderzoeksgebied, is een groot aantal sporen aangetroffen. De oudste dateren uit de late bronstijd. Het zou gaan om twee kuilen die op de top van de helling gelegen zijn. Mogelijk zijn het de restanten van een voor het overige geërodeerde site. De meeste sporen op deze vondstlocatie dateren uit de Romeinse periode. Het gaat om oost-west georiënteerde greppels die op ca 6 m van elkaar liggen. Verder zijn er meerdere brandrestengraven teruggevonden, een spieker, andere greppels en een aantal andere kuilen. Er is ook nog een grote ontginningskuil aangetroffen die op basis van het aardewerk in de late middeleeuwen geplaatst kan worden. Verder werden er op deze locatie nog verschillende restanten van landwegen uit de nieuwe tijd vastgesteld.¹²

Figuur 22: Overzichtskartaal Centrale Archeologische Inventaris geprojecteerd op het Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen II, DTM 1m met aanduiding van het onderzoeksgebied (<https://geo.onroerenderfgoed.be/>)

¹² Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 208507, Kapittelstraat (geraadpleegd op 23 mei 2017)

Ten zuidwesten kan de Pastorie (CAI ID 158040) aangetroffen worden, een site met walgracht die oorspronkelijk uit de late middeleeuwen stamt. Deze site wordt afgebeeld op de zgn. Ferrariskaart. Het huidige gebouw dateert uit 1723.¹³ De parochiekerk Sint-Pieters-Banden (CAI ID 158041) zou oorspronkelijk uit de middeleeuwen stammen. Een mogelijke indicatie voor de ouderdom van de kerk wordt gegeven door de patroonheilige, die typisch geassocieerd wordt met de vroege middeleeuwen.¹⁴ Het kasteel van Voorde (CAI ID 158039, ten zuiden van CAI ID 158041) is een versterkt kasteel uit de late middeleeuwen¹⁵ waarrond de dorpskern tot ontwikkeling kwam (zie 2.4.2).

Naast bovenstaande archeologische waarden zijn er in de ruimere omgeving nog gekende archeologische waarden aanwezig ter hoogte van zones met gelijkaardige landschappelijke kenmerken als het onderzoeksgebied. Ten zuidwesten, op grotere afstand, bevinden zich nog enkele gekende archeologische waarden. Op de locatie Smeerebbe Flierenhoek (CAI ID 500286) werd een concentratie Gallo-Romeinse dakpannen en scherven aangetroffen.¹⁶ De parochiekerk Sint-Amandus van Smeerebbe-Vloerzegem (CAI ID 503747) gaat terug tot de volle middeleeuwen. In de 12de eeuw was ze bezit van de Sint-Pietersabdij van Gent.¹⁷ Het Hof te Berchem (CAI ID 502292) gaat ook terug tot de volle middeleeuwen. Het gaat om een hoeve van de Gentse Sint-Pietersabdij met watermolen.¹⁸

Op de locatie Ninove Zone 3 (CAI ID 30255), ten oosten van het onderzoeksgebied, zijn een brede gracht, een greppel en een aantal kuilen uit de Romeinse tijd gevonden.¹⁹ De oudste vondst bij het Hof van Beveren (CAI ID 165944), ten noordwesten van het onderzoeksgebied, is een fragment van een Gallo-Romeinse dakpan, die werd aangetroffen op de top van de heuvel. De heuvel is een motte met gracht (een aftakking van de Beverbeek). De motteheuvel is wellicht genivelleerd in de 17de of de 18de eeuw, aangezien die op de oudere kaarten is weergegeven als een steilere verhevenheid. Bij het Hof van Beveren zijn ook enkele kopermunten van de 17de tot de 19de eeuw aangetroffen.²⁰

Op een hoger gelegen leemrug ten noordwesten van het onderzoeksgebied is een vondstenconcentratie scherven en dakpannen uit de Romeinse tijd gevonden op de locatie Tortelboom (CAI ID 502693). Ook werd er wat silexmateriaal gevonden.²¹ Ter hoogte van de Ransbeekkouter (CAI ID 150452) werd een vondstenconcentratie vastgesteld uit het midden-neolithicum. Het gaat om lithisch materiaal, waaronder verschillende werktuigen, natuursteen en een paar aardewerkfragmenten. Vermoedelijk uit het mesolithicum is ook lithisch materiaal aangetroffen. Aan de rand van de concentratie lithisch materiaal werden enkele Gallo-Romeinse artefacten ingezameld. Het Walleken (CAI ID 30669) was tot slot een site met walgracht uit de late middeleeuwen.²² Deze bevindt zich in een dal.

¹³ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 158040, Pastorie (geraadpleegd op 23 mei 2017)

¹⁴ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 158041, Parochiekerk Sint-Pieters-Banden (geraadpleegd op 23 mei 2017)

¹⁵ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 158039, Kasteel van Voorde (geraadpleegd op 23 mei 2017)

¹⁶ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 500286, Smeerebbe Flierenhoek (geraadpleegd op 23 mei 2017)

¹⁷ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 503747, parochiekerk St-Amandus (geraadpleegd op 23 mei 2017)

¹⁸ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 502292, Hof te Berchem (geraadpleegd op 23 mei 2017)

¹⁹ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 30255, Ninove Zone 3 (Fluxys 08-10) (geraadpleegd op 23 mei 2017)

²⁰ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 165944, Hof van Beveren (geraadpleegd op 23 mei 2017)

²¹ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 502693, Tortelboom (geraadpleegd op 23 mei 2017)

²² Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 30669, Het Walleken (geraadpleegd op 23 mei 2017)

2.4.4 Interpretatie van het onderzochte gebied en synthese

Na uitvoering van het bureauonderzoek kunnen de onderzoeksvragen die vooropgesteld werden, beantwoord worden.

Welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen over het archeologisch potentieel van het terrein?

Het onderzoeksgebied behoort tot het grondgebied van Voorde. Over de geschiedenis van Voorde in de periode voor de feodale middeleeuwen is weinig met zekerheid gekend. De oudste documenten met een vermelding van Voorde dateren uit de 12de eeuw. Rond de burcht van de heren van Voorde kwam een dorpskern tot ontwikkeling. Een mogelijke indicatie voor de ouderdom van de dorpskerk wordt gegeven door de patroonheilige, die typisch geassocieerd wordt met de vroege middeleeuwen. Dit kan tevens een indicatie zijn voor het ontstaan van het dorp in de vroege middeleeuwen. Door de eerder grote afstand van het onderzoeksgebied tot de dorpskern, is – buiten de gelijkaardige landschappelijke situatie – het ontstaan van de dorpskern wellicht weinig indicatief voor het archeologisch potentieel van het onderzoeksgebied.

Het onderzoeksgebied is gelegen langs de “Katsydeweg” van Oudenaarde/Geraardsbergen naar Ninove, die tussen 1829 en 1849 werd rechtgetrokken. Daarbij verschoof de ligging van de voornaamste weg langs het terrein van de zuidzijde naar de noordzijde. De ligging van het onderzoeksgebied langsheen deze verbindingsweg heeft mogelijk een aantrekkingspool gehad voor bewoning in het verleden.

Landschappelijk is het onderzoeksgebied te situeren op de zuidwestelijke helling van een oost-west georiënteerde leemrug, op circa 30 m van een oude beekinsnijding van een zijloop van de Oppembeek. Dergelijke locatie vormde een interessante vestigingslocatie voor de mens in het verleden. Op basis van de bodemkaart lijkt het noordoostelijke deel van het onderzoeksgebied enigszins geërodeerd, waarbij een deel van de oorspronkelijke bodemopbouw is verdwenen. Het westen en het zuiden, de zone dicht bij de zijloop van de insnijding van de Oppembeek, lijkt dan weer afgedekt door colluvium. Dit colluvium heeft mogelijk een beschermende functie gehad voor het onderliggende bodemarchief.

De gekende waarden in de ruimere omgeving die zich ter hoogte van een gelijkaardige landschappelijke situatie bevinden dan het onderzoeksgebied laten toe om het archeologisch potentieel in te schatten. Ter hoogte van deze locaties werden archeologische resten vastgesteld die dateren uit de steentijd (midden-neolithicum, mesolithicum), de late bronstijd, de Romeinse periode, (de vroege,) de volle en de late middeleeuwen en de nieuwe tijd (Figuur 22). Het gaat om bewoningssporen en voor de Romeinse tijd ook om begravingssporen. Erosie lijkt bij minstens een van de sites een impact gehad te hebben op de bewaring van de archeologische resten.

Met betrekking tot het archeologisch potentieel voor de nieuwe en de nieuwste tijd zijn historische kaarten en luchtfoto's relevanter. Ze komen aan bod in de volgende onderzoeksvraag.

Wat is de landschapshistoriek en de gebruiksevolutie van het terrein?

Historische kaarten en luchtfoto's geven aan dat het terrein in de nieuwe tijd tot omstreeks 1937 in gebruik geweest is als akkerland en grasland. Omstreeks 1937 verschijnt er in het noordoosten van het onderzoeksgebied bebouwing. In de 20ste eeuw werd een aanzienlijk deel van het onderzoeksgebied met bomen beplant. Mogelijk heeft dit en ook de bouw van de woning een negatieve impact gehad op de bewaring van het bodemarchief. Verder dienen ook vragen gesteld te worden bij de bewaringstoestand van het bodemarchief, op basis van de bodemkaart en de potentiële bodemerosiekaart. Ze geven namelijk aan dat minstens in een deel van het onderzoeksgebied rekening gehouden moet worden met de negatieve impact van erosie in het verleden.

Wat is de impact van de geplande werken?

Binnen een groot deel van het onderzoeksgebied worden werken gepland. De voornaamste werken omvatten de bouw van woningen op een oppervlakte van ca. 4130 m². Ca. 2700 m² wordt uit de verkaveling gesloten. Van verschillende bodemingrepen ligt de precieze verstoringsdiepte niet vast. Ook dient in acht genomen te worden dat de geplande werken compactie van de bodem zullen veroorzaken buiten de zones waar de eigenlijke werken voorzien worden. Dit doet besluiten dat binnen het volledige onderzoeksgebied waar de bouw van woningen gepland is (ca. 4130 m²) het bodemarchief bedreigd is.

2.4.5 Afweging noodzaak verder vooronderzoek

Het bureauonderzoek toont aan dat het onderzoeksgebied archeologisch potentieel kent. Deze inschatting is gebaseerd op de gunstige landschappelijk ligging van het terrein op de zuidwestelijke flank van een leemrug op korte afstand van een oude waterloop. De archeologische waarden in de (ruimere) omgeving, ter hoogte van gelijkaardige landschappelijke locaties, tonen archeologisch potentieel aan voor resten uit de steentijd, de metaaltijden, de Romeinse tijd, de middeleeuwen en de nieuwe tijd. Ook de ligging langs een belangrijke historische weg wijst op archeologisch potentieel.

Het onderzoeksgebied bleef, afgaande op historische kaarten en luchtfoto's lange tijd in gebruik als gras- of akkerland. In de 20ste eeuw verscheen er een woning en werd bos aangeplant. Deze werken kunnen een verstorende impact gehad hebben op het archeologische bodemarchief. Afgaande op de bodemkaart en de potentiële bodemerosiekaart heeft wellicht erosie plaatsgevonden ter hoogte van minstens het noordoosten van het onderzoeksgebied. In het zuidwesten is mogelijk colluvium afgezet. Het is echter niet duidelijk in hoeverre het bodemarchief aangetast is. Hieruit volgt dat verder archeologisch vooronderzoek noodzakelijk is.

Geofysisch onderzoek is niet aangewezen omdat dit geen gegevens over de chronologie van de eventueel gedetecteerde fenomenen kan opleveren. Veldkartering is niet mogelijk binnen het onderzoeksgebied, omdat het volledige terrein in gebruik is als grasland. Landschappelijk booronderzoek is wel relevant om de bewaringstoestand van de bodem en het potentieel op steentijd artefactensites in te schatten. Afhankelijk van het potentieel op steentijd artefactensites is mogelijk bijkomend booronderzoek nodig. Tot slot dient ook een proefsleuvenonderzoek uitgevoerd te worden om na te gaan of binnen het onderzoeksgebied relevante archeologische sporen aanwezig zijn. Deze onderzoekstechniek biedt daarvoor voldoende ruimtelijk inzicht en is geschikt omdat een site zonder complexe verticale stratigrafie verwacht wordt.

3 Samenvatting

Het bureauonderzoek toont aan dat het onderzoeksgebied archeologisch potentieel kent. Deze inschatting is gebaseerd op de gunstige landschappelijk ligging van het terrein op de zuidwestelijke flank van een leemrug op korte afstand van een oude waterloop. De archeologische waarden in de (ruimere) omgeving, ter hoogte van gelijkaardige landschappelijke locaties, tonen archeologisch potentieel aan voor resten uit de steentijd, de metaaltijden, de Romeinse tijd, de middeleeuwen en de nieuwe tijd. Ook de ligging langs een belangrijke historische weg wijst op archeologisch potentieel.

Het onderzoeksgebied bleef, afgaande op historische kaarten en luchtfoto's lange tijd in gebruik als gras- of akkerland. In de 20ste eeuw verscheen er een woning en werd bos aangeplant. Deze werken kunnen een verstorende impact gehad hebben op het archeologische bodemarchief. Afgaande op de bodemkaart en de potentiële bodemerosiekaart heeft wellicht erosie plaatsgevonden ter hoogte van minstens het noordoosten van het onderzoeksgebied. In het zuidwesten is mogelijk colluvium afgezet. Het is echter niet duidelijk in hoeverre het bodemarchief aangetast is. Hieruit volgt dat verder archeologisch vooronderzoek noodzakelijk is.

4 Bibliografie

4.1 Publicaties

Bogemans, F./M. Van Molle, 2005: *Toelichting bij de Quartairgeologische kaart. Kaartblad 30/38 Geeraardsbergen & Ath (deel)*, Brussel.

Louis, A./J. Sanders, 1986: *Bodemkaart van België. Verklarende tekst bij het kaartblad Herzele 86 W*, Gent.

4.2 Websites

Cartesius (2017)
<https://www.cartesius.be>

Centrale Archeologische Inventaris (2017)
<https://cai.onroenderfgoed.be>

Databank ondergrond Vlaanderen (2017)
<http://dov.vlaanderen.be>

Geoportaal Onroerend Erfgoed (2017)
<https://geo.onroenderfgoed.be/>

Geopunt Vlaanderen (2017)
<http://www.geopunt.be/>

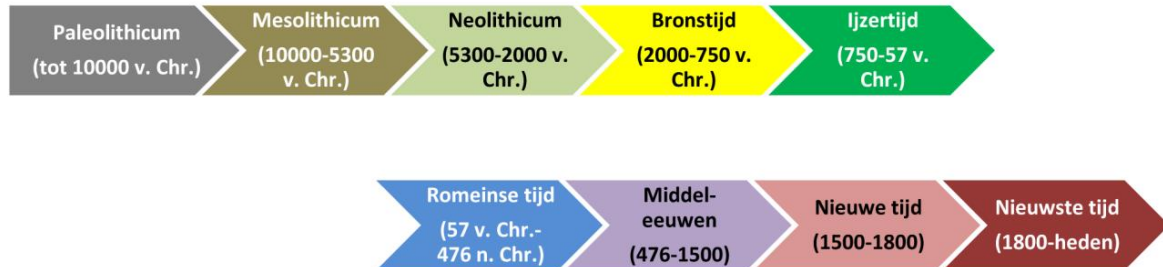
Inventaris Onroerend Erfgoed (2017)
<https://inventaris.onroenderfgoed.be>

Onderzoeksbalans Onroerend Erfgoed Vlaanderen (2017)
<https://www.onderzoeksbalans.be>

Voorde, deelgemeente van Groot-Ninove (2017)
<http://users.telenet.be/peter.de.clercq/voordepag.html>

5 Bijlagen

5.1 Archeologische periodes

5.2 Plannenlijst

Plannenlijst bureauonderzoek: projectcode 2017E188

Plan-nummer	Type	Onderwerp	Aanmaak-schaal	Aanmaak-wijze	Datum
1	Kadasterplan	Locatie onderzoeksgebied	1:1	Digitaal	23/05/2017
2	Topografische kaart	Locatie onderzoeksgebied	1:1	Digitaal	23/05/2017
3	Verstoringskaart	Aanduiding verstoorde zones	1:1	Digitaal	23/05/2017
4	Bouwplan	Ontwerpplan	1:1	Digitaal	29/05/2017
5	Hoogtemodel + Hydrografische kaart	Digitaal hoogtemodel terrein en omgeving	1:1	Digitaal	23/05/2017
6	Hoogtemodel Hoogtemodel + Hydrografische kaart	Digitaal hoogtemodel terrein en omgeving, detail	1:1	Digitaal	23/05/2017
7	Doorsnede	Terreinverloop	1:1	Digitaal	23/05/2017
8	Tertiaire geologische kaart	Locatie onderzoeksgebied	1:1	Digitaal	23/05/2017
9	Quartairegeologische kaart	Locatie onderzoeksgebied	1:1	Digitaal	23/05/2017
10	Bodemkaart	Locatie onderzoeksgebied	1:1	Digitaal	23/05/2017
11	Bodemgebruikskaart	Locatie onderzoeksgebied	1:1	Digitaal	23/05/2017
12	Bodemerosiekaart	Locatie onderzoeksgebied	1:1	Digitaal	23/05/2017
13	Historische kaart	Villaretkaart	1:1	Digitaal	23/05/2017
14	Historische kaart	Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden	1:1	Digitaal	23/05/2017
15	Historische kaart	Primitief kadasterplan	1:1	Digitaal	23/05/2017
16	Historische kaart	Atlas der Buurtwegen	1:1	Digitaal	23/05/2017
17	Topografische kaart	Topografische kaart uit 1937	1:1	Digitaal	23/05/2017
18	CAI-kaart	CAI vondstlocaties op Digitaal hoogtemodel terrein	1:1	Digitaal	23/05/2017

5.3 Fotolijst

Fotolijst bureauonderzoek: projectcode 2017E188

ID	Type	Onderwerp	Vervaardiging	Datum
F1	Luchtfoto	Toestand terrein 2016	Digitaal	23/05/2017
F2	Luchtfoto	Toestand terrein 1971	Digitaal	23/05/2017
F3	Luchtfoto	Toestand terrein 1979-1990	Digitaal	23/05/2017